

Yirmi Altıncı Söz'ün, Zeyli'nin, Dördüncü Hatvesi'ni açıklar mısınız?

"*Dördüncü Hatvede, كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ* dersini verdiği gibi; nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzat mevcut bilir. Ondan bir nevi rubûbiyet dâvâ eder. Ma'buduna karşı adâvetkârâne bir isyanı taşır. İşte gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şöyledir ki: Her şey nefsinde mânâ-i ismiyle fânîdir, mefkuddur, hâdistir, mâdumdur; fakat mânâ-i harfiyle ve Sâni-i Zülcelâlin esmâsına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibâriyle şâhiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuddur."

"*Şu makamda tezkiyesi ve tathîri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani kendini bilse, vücud verse, kâinat kadar bir zulümât-ı adem içindedir. Yani, vücud-u şahsîsine güvenip, Mûcid-i Hakikiden gaflet etse, yıldız böceği gibi bir şahsî ziyâ-i vücudu nihayetsiz zulümât-ı adem ve firâklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzat nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikin bir âyine-i tecellîsi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudâtı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zîrâ bütün mevcudât, esmâsının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücudu bulan, her şeyi bulur.*"(1)

Bu Dördüncü Hatve'de insan kendi benliğini unutup, kendi varlığını, Allah'ın tecellîsine bir ayna olarak bilmesi gerektiği, teması işleniyor. İnsanın nefsi kendini başı boş ve serbest bilip Allah'ın terbiyesine ve emirlerine itaat etmek istemiyor. Kendini bir cihetle kendi aleminin Rabbi olarak görüyor ve Allah'a karşı bir düşmanlık damarı besliyor.

Mana-i harfi: Mahlukata ve bütün kainata Allah hesabına ve Allah'ın sanatı ve eseri nazarı ile bakmaktır. Yani eşya ve kainat kendi başına bir mana ifade etmez, ancak başkasına işaret eder ise anlam kazanır manasınadır. Bir elmada kendi nefesine bakan bir yön varsa Mucidi ve Sanatkarı olan Allah bakan binlerce yönü vardır. İşte burada sanatkara ve mucide bakan binlerce yöne **mana-yı harfi** denilmiştir.

Aynı şekilde nefis ve eneye de manay-ı harfi ile bakmak Allah'ın isim ve sıfatlarını anlamak, kıyas etmek anlamındadır. İnsan bu cihetle yani Allah'ın isim ve sıfatlarına ayna olma noktasından hakiki anlamda vardır ve meşhuddur.

Mana-ismi: Mahlukata ve kainata Allah namına ve Allah'ın sanat ve eseri olarak bakmamak demektir. Yani mahlukat ve kainata kendi namına bakıp sanatkâr ile olan ilişkisini koparmak manasınadır. Elmayı Allah'ın sanatı olarak değil sadece nefesine bakan yolu ile değerlendirip Allah'a bakan binlerce nispeti ve işareti kesmektir. Benlik duygusunu mevcut görüp Allah ile nispetini kesmek demektir. İnsanın cüzi kudretçliğini Allah'ın sonsuz kudretini kıyas ederek anlamakta değil firavunlukta kullanmasıdır.

Aynada yansıyan ışık aynanın kendi malı değil güneşin malıdır. İnsanın benliği de bir ayna gibidir, bu benlikte görünen cüzi ilim, irade, kudret, sahiplik gibi hissiyatlar Allah'ın isimlerinden yansıyan tecellilerdir. İşte nefis de bir ayna hükmünde iken kendini fail ve muktedir biliyor, zillet ve alçaklığına bakmadan Allah'a meydan okuyor. İnsan bu **mana-yı ismi** ciheti ile fanidir, yok hükmündedir ve yok olmaya da mahkumdur.

Özet olarak insan, kul ve ayna olduğunun bilincine vardığı zaman Allah katında vardır ve rızasına kavuşmuştur; kulluğu ve aynalığı bırakıp Allah karşısında varlık ve serbestlik iddia ederse, yokluk ve fena içindedir. **Yani varlıkta yokluk, yoklukta varlık vardır.** İnsan benliği ile "**Ben varım.**" derse yoktur; "**Ben yokum.**" derse, yani üzerindeki nimet ve ikramların kendinden değil Allah'tan olduğunu bilirse vardır demektir. Böyle olunca Allah'ın sonsuz isim ve sıfatlarını arkasına ve yardımına almış oluyor.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyli.](#)